

Шинель (скорочено)

Микола Гоголь

В одному департаменті служив непримітний чиновник Акакій Акакійович Башмачкін, "низенького зросту, трохи рябий, трохи рудий, трохи навіть на вигляд підсліпуватий, з невеликою лисиною на лобі, зморшками на обох щоках і кольором обличчя, як то кажуть, гемороїдальним". Чину був незначного — титулярний радник, над яким, як відомо, завжди підсміюються. На день його народження за православним календарем припадали імена досить дивні: матінці його запропонували назвати немовля Мокієм, Соссієм, або на честь мученика Хоздазата. Перегорнули сторінку — а там Трифілій, Дула й Варахсій. Тож вирішили назвати на честь батька Акакієм.

У департаменті він служив давно, все на одній посаді "чиновник для письма". Йому не виявляли жодної поваги, начальники поводитися з ним "холодно-деспотично", сторожі навіть не дивилися на нього, "начебто через приймальню пролетіла звичайна муха". Молоді чиновники потішалися над ним, відпускали жарти, але Акакій Акакійович тільки промовляв: "Залиште мене, навіщо ви мене ображаєте?" Служив він мало сказати старанно — ні, він служив з любов'ю: "там, у цьому переписуванні, йому вбачався якийсь власний різноманітний і приємний світ". Виписуючи улюблені букви — "букви-фаворити", він аж прицмокував від задоволення. Одного разу якийсь добрий начальник, бажаючи винагородити Акакія Акакійовича за тривалу службу, наказав дати йому більш поважну роботу, ніж звичайне переписування, — "справа полягала тільки в тому, щоб замінити заголовний титул та замінити де-не-де дієслова першої особи на третю". Це так виснажило Акакія Акакійовича, що він попросив краще дати йому щось переписати.

Нічого, крім служби, для нього не існувало. Одягнений він був абияк, до мундира завжди щось прилипало, "сінця шматочок чи яка-небудь ниточка", їв він, абсолютно не помічаючи смак їжі, їв "з мухами й з усім тим, що посилав Господь на ту пору". Всі думки його були про рівні рядки, і "якщо бозна-звідки взявшись, кобиляча морда розміщувалася у нього на плечі і напускала ніздрями справжній вітер у щоку, тоді тільки помічав він, що спинився не посередині рядка, а швидше посередині вулиці". Акакій Акакійович був цілком задоволений долею: написавшись досхочу (уже вдома для свого задоволення), він лягав спати, посміхаючись думкам про завтрашній день.

Так і прожив би Акакій Акакійович до глибокої старості, якби не одне лихо. Є в Петербурзі ворог усіх тих, хто, як Башмачкін, отримує всього чотириста рублів плати на рік, ворог цей — північний мороз. Віднедавна став відчувати Акакій Акакійович, що спина у нього аж занадто мерзне. Оглянувши свою добряче зношену шинель, він побачив, що на спині вона зовсім протерлася, а підкладка розповзлася. Шинель необхідно було рятувати, і зробити це міг тільки Петрович — одноокий швець із кріпаків, який досить уміло ремонтував шинелі чиновників, — звісно, — коли не був п'яним. Піднімаючись залитими помиями сходами, Акакій Акакійович вирішив, що не

дасть Петровичу за ремонт більше двох рублів. "А я от, до тебе, Петровичу, того... — почав він. Варто сказати, що спілкувався він переважно за допомогою прийменників, прислівників і таких часток, які жодного значення не мають.— Шинель ось, сукно..." Оглянувши шинель на світло, Петрович виніс вирок: "Поре-монтувати неможливо: поганий гардероб!" Як Акакій Акакійович не вмовляв, Петрович був непохитний: шматочки тканини на ремонт знайти можна, але пришити неможливо — основа зовсім гнила, доведеться шити нову шинель. На слові "нову" в Акакія Акакійовича затуманило очі, і все, що було в кімнаті, так і пішло обертом.

Діждавши неділі, він знову вирушив до Петровича: після суботи шевцю треба буде похмелитися. Акакій Акакійович дасть йому гривеничок, може, Петрович стане поступливішим. Справді після суботи швець "добряче косив очима", гривеник вдячно взяв,, але щодо шинелі рішення не змінив: "Прошу замовити нову".

Зрозумівши, що без нової шинелі ніяк не обійтися, Акакій Акакійович зовсім занепав духом. Протягом кількох років йому вдалося заощадити сорок рублів; необхідно було десь роздобути ще сорок. Він вирішив зменшити звичні витрати: не пити чай вечорами, не запалювати свічки, йдучи вулицею, ступати якомога обережніше, щоб не стерти передчасно підборів. Приймавши рішення шити нову шинель, Акакій Акакійович став якийсь наче жвавіший, твердіший характером, "як людина, яка вже визначила і поставила перед собою мету". Кожен місяць він навідувався до Петровича, аби погомоніти про шинель. Абсолютно несподівано директор призначив Акакію Акакійовичу більше грошей, ніж звичайно, і справа пішла швидше. Разом із Петровичем вони купили сукно, коленкор на підкладку (але такий, що від шовку ліпший) і кішку на комір, яка здалека завжди могла видатися куницею (сама ж куниця була занадто дорога).

Петрович потрудився на славу — шинель сіла як влита. Швець був настільки задоволений власним виробом, що навіть вийшов із замовником на вулицю, щоб полюбуватися шинеллю.

У департаменті всі вибігли в швейцарську дивитися шинель Акакія Акакійовича. Привітавши його, чиновники натякнули, що обновку необхідно "обмити". Бідний Башмачкін почав було переконувати, що це не нова шинель, але його виручив якийсь чиновник, сказавши, що він сьогодні іменинник і запрошує всіх увечері до себе на чай.

Акакій Акакійович вже кілька років не виходив увечері на вулицю. Він ішов, розглядаючи вітрини магазинів і дивувався всьому виставленому там.

Іменинник жив "на широку ногу": сходи були освітлені ліхтарем, квартира знаходилася на другому поверсі. В передпокої Акакій Акакійович побачив шинелі, серед яких були навіть із бобровими комірами або з оксамитовими вилогами. Він почувався тут незручно, не знаючи, куди подіти руки, ноги "і всю постать свою". Після двох бокалів шампанського він став трохи веселішим, але все одно затримуватися надовго тут не хотілося.

Акакій Акакійович ішов темним містом у доброму гуморі, як раптом побачив якихось людей. "Адже ж шинель моя!" — сказав раптом один із них. Башмачкін

збирався кричати "рятуйте", але йому відразу ж піднесли до рота кулак "завбільшки з голову чиновника". З нього зняли шинель, дали стусана, і він упав у сніг. Рано вранці Акакій Акакійович вирушив зі скаргою до пристава, але той, замість того, щоб ужити заходів, почав розпитувати, чому Акакій Акакійович так пізно йшов додому й чи не заходив він до якого-небудь непорядного будинку. Башмачкін зникнув, на тому справа й завершилась.

У департаменті розповідь Акакія Акакійовича про розбій розчулила всіх, вирішили навіть "скинутися" йому на нову шинель, але раптом, як на зло, збирали гроші на директорський портрет і для Акакія Акакійовича зібрали абсолютну децицію. Йому порадили звернутися "до однієї поважної особи". Бідоласі треба було докласти величезних зусиль, щоб пробитися на прийом до "значної особи". Генерал, хоча й був глибоко в душі доброю людиною, звик починати розмову з нижчими чинами трьома фразами: "Як ви посміли? Чи знаєте ви, з ким розмовляєте? Чи розумієте, хто стоїть перед вами?"

Акакій Акакійович вже заздалегідь почувався ніяково і на питання: "Що ви хотіли?" — почав так недоладно, притаманною йому "вільною мовою" пояснювати суть справи, прохаючи розшукати шинель, що генерал, розгнівавшись, не тільки промовив свої звичні грізні фрази, але й затупав ногами. Акакій Акакійович не пам'ятав, як вийшов на вулицю. Наступного дня у нього почалася сильна лихоманка. У мареннях він бачив то Петровича, який шив йому шинель з якимись пастками для злодіїв, то грізного генерала. Через кілька днів нещасний Акакій Акакійович помер. У департаменті лише четвертого дня помітили його відсутність, послали по нього сторожа і довідалися, що Акакія Акакійовича чотири дні як поховали. Наступного дня на його місці сидів інший чиновник...

Але історія цим не завершується. Незабаром Петербургом розповзлися чутки, що біля Калінкіного мосту почав з'являтися уночі привид — "мрець у вигляді чиновника", який шукає якусь утрачену шинель і зриває з пліч перехожих шинелі, "не зважаючи на чин і звання". Один із департаментських чиновників бачив привид на власні очі й упізнав у ньому Акакія Акакійовича.

Щодо "поважної особи", то після того, як Башмачкін пішов, він відчув щось подібне до співчуття, думка про незначного чиновника почала навіть тривожити генерала. Тиждень по тому він послав довідатися, чи не можна якось допомогти цьому прохачеві; йому донесли, що Акакій Акакійович помер. Від цієї звістки генерал увесь день ходив понурий, але надвечір розвіявся у приятеля, де зібралося приємне товариство.

Одного разу, вирушаючи до однієї знайомої дами, з якою він мав "цілком приязні стосунки", генерал раптом відчув, що хтось міцно ухопив його за комір. Озирнувшись, він із жахом упізнав Акакія Акакійовича. "...Рот мерця скривився і, пахнувши на нього страшною могилою, промовив такі слова: "А! так ось ти нарешті! Нарешті я тебе того, спіймав за комір! Саме твоя шинель мені й потрібна! не поклопотався про мою, та ще й вилаяв,— віддавай же тепер свою!" Генерал, забувши себе від страху, скинув шинель і наказав кучеру гнати щодуху.

Ця подія так вплинула на генерала, що він тепер став набагато рідше говорити підлеглим: "Як ви смієте, чи розумієте, хто перед вами?" Відтоді чиновник-мрець більше не з'являвся — мабуть, генеральська шинель виявилася якраз по ньому.